

บทความที่ : 13
Article :

บ้านดินอีสาน : รูปแบบและการใช้สอย

Isan Adobe House : Model and Utilization

ปัญญา เถาว์ชาลี*, พนัส โพธิบัติ*

และ สิทธิศักดิ์ จำปาแดง*

Panya Thaochalee*, Panut Potibut*

and Sitisuk Jumpadang*

* คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม [Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University] Corresponding author e-mail :
panya05718@gmail.com

บทคัดย่อ

เดิมคนอีสานสร้างบ้านด้วยไม้และวัสดุธรรมชาติอื่นๆ ต่อมาทรัพยากรไม้ลดลงและหายากมากขึ้น จึงใช้ดินมาเป็นส่วนประกอบในการสร้างบ้าน บ้านดินมีความแข็งแรงคงทน แต่ไม่ทนน้ำท่วมขัง เจ้าของบ้านสามารถดูแล ซ่อมแซมบ้านได้ง่ายๆ ด้วยตนเอง บ้านดินจึงเหมาะกับวิถีชีวิตคนอีสาน บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอมุมมองของการพัฒนารูปแบบบ้านดิน บนฐานภูมิปัญญาอีสาน โดยเก็บรวบรวม วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การจัดการความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านและผู้รู้ของชุมชน จำนวน 9 คน ในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ ชัยภูมิและยโสธร ผลการวิจัยพบว่าบ้านดินอีสาน ประยุกต์มาจากบ้านทรงไทยอีสาน ตั้งบนทำเลน้ำไม่ท่วมขัง ประกอบด้วยฐานรากเทคอนกรีต เพื่อป้องกันความชื้นจากดิน ตัวบ้านเป็นทรงกลม เน้นพื้นที่ใช้สอยและความแข็งแรง ก่อด้วยอิฐดินดิบตามแนวนอน ทำให้บ้านมีผนังหนาเป็นฉนวน ประกอบด้วย เรือนนอนใหญ่ เกย เรือนไฟ ชานแดด และห้องน้ำ หลังคาทรงสูงช่วยระบายอากาศ และใช้งบประมาณต่ำเพียงหลักหมื่น เป็นบ้านพอเพียงแข็งแรง ทนทาน สร้างและซ่อมแซมได้ด้วยตนเอง

คำสำคัญ : ภูมิปัญญาอีสาน; บ้านดินอีสาน; รูปแบบการใช้สอย

Abstract

Originally, Isan people built homes using woods and related natural material. Later natural building materials were decreased and scare. Clay was chosen as new building materials. Adobe houses were strong and long-lasting but not water-resistance. They are also suitable for Isan people's way of life. This article aims to present the perspective of the development adobe house model based on Isan wisdom. The research objective was to develop model of Isan adobe house based on Isan wisdom. The research methodology was used in this study by collecting, analyzing, and synthesizing information from 9 men villagers and key informants in Kalasin, Chaiyaphum, and Yasothon provinces using indepth-interviews and knowledge management. The study found that Isan adobe houses were applied from traditional Thai house, "Baan Song Thai". Each house was built on unflooded land and had a concrete foundation so that moisture was kept away from the house. The house was spherical emphasizing living space and strength. The raw-earthen bricks used were placed horizontally making the walls very thick and insulated. The house consisted of a large bedroom, a ramp, a kitchen, a porch, and a high roof. The roof allowed ventilation. The cost was only the thousand. The house was sufficient, strong, sturdy, and easy to fix.

Keywords : Isan Wisdom; Isan Adobe House; Utilization Model

บทนำ

บ้านเป็นสถานที่ที่บอกถึงความเป็นอิสราภาพ สิทธิเสรีภาพ และสถานะภาพของมนุษย์บนโลกนี้ แต่การมีบ้านสักหนึ่งหลัง หลายคนต้องหาเงินเกือบตลอดชีวิต กว่าจะได้เป็นเจ้าของบ้าน อดีตมนุษย์มีบ้านได้ด้วยความสามารถของตนและเพื่อนบ้านช่วยกันสร้าง โดยไม่เป็นหนี้สิน แต่ปัจจุบันพบว่ามนุษย์ ไร้ที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2554) อาจเกิดจากทรัพยากรป่าไม้ลดลง เทคโนโลยีการก่อสร้างสูงขึ้น คนที่ไม่มีเงินและการศึกษา จึงสร้างบ้านไม่ได้ ความจริงแล้วมนุษย์มีศักยภาพทุกคน และมีบ้านอาศัยได้โดยไม่ยาก หากใส่ใจสิ่งรอบข้างใกล้ตัวนำมาสร้างเป็นบ้านได้โดยเฉพาะดิน (โจน จันโต และคณะ, 2555) วิถีดั้งเดิมของชุมชนอิสาน มีมนต์เสน่ห์ที่นา เป็นสังคมแห่งความสุขของจิตใจ ที่ถือหลักการพึ่งตนเองแบบโคก หนอง นา เกิดการแลกเปลี่ยนหรือซื้อขายกันในสังคมใกล้บ้าน ลดค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้า ลดต้นทุนในการผลิต บ้านถูกมองว่า เป็นนัยยะของปัจจัยสี่ ซึ่งบ้านดินยังช่วยแก้ปัญหาของคนที่ไม่มีบ้าน ดังนั้นบ้านดิน จึงเป็นอีกหนทางแห่งความหวังหนึ่งของคนที่ไม่มีบ้าน สิ่งที่บ้านดินแตกต่าง บ้านทั่วไปได้แก่ บ้านดิน ไม่มีระบบโครงสร้างใช้ระบบผนังรับแรง คือใช้ผนังดินเป็นตัวรับแรง ซึ่งบ้านทั่วไปใช้ระบบเสารับแรง (สิทธิพงษ์ เพิ่มพิทักษ์, 2555) ซึ่งหากต้องการสร้างบ้านดินให้สูงกว่าหนึ่งชั้น จำเป็นจะต้องมีโครงสร้างคานไม้เข้ามาผสม นอกจากนี้ผนังดินที่หนากว่าบ้านทั่วไป จะเป็นฉนวนป้องกันความร้อน ช่วยปรับอุณหภูมิให้มนุษย์อยู่ได้ อาจสงสัยว่าความคงทนของบ้านที่สร้างด้วยดินนั้น จะมีมานาน้อยเท่าไร เมื่อเทียบกับบ้านดินเก่าแก่ที่มณฑลฝูเจี้ยน ประเทศจีน มีบ้านดิน อายุมากกว่า 800 ปี (Mgr Online, 2551) แต่หากตั้งคำถามว่าบ้านดินเหมาะกับชุมชนอิสานอย่างไรนั้น พบว่าวิถีชีวิตของคนในอิสาน เป็นสังคมเครือญาติ หรือสังคมแห่งการพึ่งพามาตั้งแต่อดีต (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2544) บ้านดินสร้างได้ง่าย ๆ ด้วยวัสดุในท้องถิ่น แต่ต้องอาศัยใช้แรงงานและความร่วมมือของคนชุมชนมาช่วยกันจึงจะสร้างได้สำเร็จ บ้านดินนำทรัพยากรรอบตัว มาปรับเปลี่ยนให้กลายเป็นที่อยู่อาศัย เน้นใช้วัสดุจากธรรมชาติมากกว่า ร้อยละ 80 บ้านดินแข็งแรง ทนต่อสภาพอากาศ แต่ไม่ทนน้ำกัดเซาะ ราคาเจ้าของบ้านเป็นคนกำหนด ตั้งแต่หลักหมื่นจนถึง

หลักแสน บ้านดินสวยหรู สร้างได้ทุกรูปแบบ ไม่มีรูปแบบ มีอิสระไม่ตายตัว เน้นความเป็นธรรมชาติ สร้างได้เอง ค่าใช้จ่ายไม่สูง พึ่งพาอาศัยแรงงานในพื้นที่ และบ้านดินได้รับการยอมรับมากขึ้น นับตั้งแต่ชาวบ้าน มาถึงคนเมือง และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (จักรสิน น้อยไรรูมิ, 2556) การสร้างบ้านดิน ภายใต้อุดมการณ์ของคนอีสาน นั่นคือ ความร่วมมือของแรงงาน ทรัพยากรที่มีในชุมชน และการพึ่งพาตนเองของคนในสังคม ปัจจุบันบ้านดิน ได้รับความนิยมนิยมสูงขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งรูปแบบและการใช้สอยบ้านดิน ได้ถูกดัดแปลงไปตามลักษณะของสิ่งแวดล้อม (พลเดช วรรณิตร, 2554) การออกแบบบ้านดินอีสาน ที่ใช้เป็นที่พักอาศัย ที่เรียกว่า “บ้านแบบพึ่งตนเอง” คือบ้านที่สามารถซ่อมแซมด้วยตนเองได้โดยไม่ยุ่งยาก และตรงตามความต้องการของคนในสังคม (โจน จันโต, เตชา ฤทธิ์แดง, อาณัติ หาญชนะ และอิศรา สุคงคารัตนกุล, 2559 : สัมภาษณ์) บนพื้นฐานแนวคิดภูมิปัญญาการสร้างบ้านของชุมชนอีสาน เน้นวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ประหยัด จึงนิยมสร้างบ้านดินชั้นเดียว ใช้การก่อสร้างด้วยก้อนอิฐดินดิบ เนื่องจากสะดวกและใช้เวลารวดเร็ว (โจน จันโต และคณะ. 2555) แต่ถึงอย่างไรก็ตามบ้านดินยังช่วยแก้ปัญหาคนไม่มีบ้าน เนื่องจากบ้านดินต้นทุนต่ำ ใช้วัสดุพื้นถิ่นมาประกอบการสร้างบ้าน สร้างและซ่อมได้ด้วยตนเอง นอกจากจะได้บ้านแล้ว ยังได้มิตรภาพ สุขภาพ ความภูมิใจ ปลดปล่อยการเป็นทาสของเงินตรา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นของครอบครัวอบอุ่นและเกิดสังคมพึ่งตนเองได้อีกทางหนึ่ง

วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนารูปแบบและการใช้สอยบ้านดินประยุกต์บนฐานภูมิปัญญาอีสานตามวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของคนอีสาน

วิธีการวิจัย

ประชากร ได้แก่ ผู้สร้างและอาศัยบ้านดิน และกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนชาวบ้านและผู้รู้ของชุมชนผู้สร้างและอาศัยบ้านดิน ชุมชนละ 3 คน จำนวน 9 คน

พื้นที่วิจัย ได้แก่ 1) บ้านโนนสะอาด หมู่ 5 ตำบลโนนสะอาด อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ 2) บ้านท่ามะไฟหวาน หมู่ 8 ตำบลท่ามะไฟหวาน อำเภอแก่งค้อ จังหวัดชัยภูมิ และ 3) บ้านศรีฐาน หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 8 ตำบลปาดหัว จังหวัดยโสธร

ขั้นตอนการวิจัย การศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย 1) การสำรวจข้อมูลที่ได้มีการศึกษาไว้แล้ว (ข้อมูลทุติยภูมิ) จากหนังสือ ตำราและงานวิจัย 2) การสำรวจข้อมูลปฐมภูมิของปราชญ์ชาวบ้านและผู้รู้ของชุมชนผู้สร้างที่อยู่อาศัยบ้านดิน ได้แก่การจัดการความรู้ด้วยการจัดประชุมและวิธีสัมภาษณ์เชิงลึกถึงรูปแบบและการใช้สอยบ้านดินอีสานที่สร้างและพักอาศัยได้จริง บนฐานภูมิปัญญาอีสาน

การประมวลผล การวิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิ ที่ได้จากการจัดการความรู้ และวิธีสัมภาษณ์เชิงลึก และข้อมูลทุติยภูมิที่ได้จากการค้นคว้ามาประมวลผลในเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและนำมาสังเคราะห์เพื่อออกแบบ-สร้างบ้านดินที่เหมาะสมกับประวัติศาสตร์สังคมอีสาน

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์เนื้อหาและนำมาสังเคราะห์จากผู้มีประสบการณ์การสร้างบ้านดิน พบว่าการสร้างบ้านดินอีสานที่เรียกว่า บ้านดินประยุกต์ นั้นจะออกแบบเป็นบ้านดินทรงเรือนอีสาน เป็นรูปแบบบ้านชั้นเดียวประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๆ 3 ส่วน ได้แก่ ฐานราก ตัวบ้านและหลังคา ซึ่งบ้านดินหลังนี้สร้างแบบอิฐดินดิบและจะออกแบบเพื่อให้เกิดประโยชน์ใช้สอยตามวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของคนอีสานสูงสุด ตรงกับภูมิปัญญาการสร้างบ้านอีสานแบบถาวร ซึ่งเรียกว่า บ้านทรงไทยอีสาน หรือเรือนอีสาน ได้แก่ เรือนนอนใหญ่ เกย เรือนไฟ ขานแดดและห้องน้ำ/ห้องส้วม และไม่มีส่วนเรือนแฝดและเรือนโข่ง เนื่องจากปัจจุบันเป็นครอบครัวขนาดเล็ก และพื้นที่ก่อสร้างและพื้นที่ใช้สอยจำกัดเหมาะสมกับครอบครัวขนาดเล็ก และที่สำคัญสามารถสร้างด้วยตนเอง ส่วนงบประมาณค่าก่อสร้างนั้นขึ้นอยู่กับค่าวัสดุที่เลือกใช้ และดุลพินิจของผู้สร้างเอง บ้านดินประยุกต์ ได้แก่ ฐานราก ตัวบ้าน และหลังคา มีรายละเอียดดังนี้

ฐานราก หรือ คานบ้าน ทำได้โดยเทคานคอนกรีตยกพื้นสูงตามความเหมาะสม คนอีสานจะเลือกทำเลที่ตั้งบ้านไว้บริเวณพื้นที่สูง เช่นบริเวณที่เป็นโคก โนน

หรือหากไม่แน่ใจ ควรเทคนิคคอนกรีต ยกสูง เพื่อป้องกันน้ำท่วมเป็นเวลานาน ๆ และป้องกันปลวก หรือแมลงต่าง ๆ นอกจากนี้การเทคนิคคอนกรีตยังช่วยให้พื้นบ้านดินแห้งไม่อับชื้น (สิทธิพงษ์ เพิ่มพิทักษ์, 2555) ดังนั้นบ้านดินประยุกต์ จึงได้ออกแบบเทคนิคคอนกรีต และวางแต่ละส่วนของเรือนไว้คานเดียวกัน เพื่อป้องกันการคานแยก ป้องกันปลวกหรือสัตว์ที่เป็นพิษเข้าไปในตัวบ้าน นอกจากนี้การสร้างบ้านอีสาน โดยทั่วไปในอดีต เพื่อให้ความเห็นถึงความสำคัญของแต่ละห้อง จะลดระดับของเรือนแต่ละส่วนลง เช่น เรือนนอนใหญ่จะอยู่คนละระดับ กับ เกย หรือ เรือนไฟ ดังนั้นจึงออกแบบยกระดับของพื้นห้อง แต่ละห้องของเรือนต่าง ๆ เป็นระดับขั้นบันได และทำพื้นลาดเอียงในส่วนที่หลังคาคลุมไม่ถึง ซึ่งในประเด็นนี้ จะช่วยเสริมข้อเด่นของบ้านดินได้ดี คือ เมื่อเวลาฝนตกน้ำจะไหลสะดวก ไม่ท่วมขังบริเวณเรือนแต่ละส่วน จะช่วยยืดอายุของบ้านดินประยุกต์ให้นานขึ้น หรือช่วยในการซ่อมแซม บำรุงรักษาได้ง่ายและสะดวกยิ่งขึ้น หรือทำร่องน้ำไว้รอบนอกบริเวณบ้าน จะช่วยป้องกันมด หรือสัตว์เลื้อยคลานชนิดต่าง ๆ ได้อีกทางหนึ่ง ตัวบ้านดิน เป็นบ้านที่ใช้ผนังรับน้ำหนัก และช่วยปรับสภาพอากาศหรืออุณหภูมิที่รุนแรงให้ลดลง หรือเป็นฉนวนป้องกันความร้อนได้ (ธนา อุทัยภัทรารากร, 2547) ดังนั้นจะต้องวางอิฐดินดิบแบบผนังโค้ง ซึ่งวางตามฐานรากเป็นทรงกลมหรือทรงโดมจะช่วยให้บ้านดินดูเป็นธรรมชาติ แปลกตาและยังช่วยให้ผนังบ้านแข็งแรงมากขึ้น ซึ่งผนังโค้งเช่นนี้จะช่วยทำให้ผนังสามารถติดตั้งอยู่ได้ โดยไม่จำเป็นต้องทำเสา ค้ำยัน (ณภัทร ศรีวัฒนประยูร, 2557) จะถือว่ารับน้ำหนักได้ดีกว่าแบบสี่เหลี่ยม หรือจะสร้างฐานรากแบบผสมสานทั้งทรงกลมและเหลี่ยมตามความเหมาะสมกับลักษณะบ้านอีสาน จะเน้นประโยชน์ใช้สอยเป็นสำคัญ ผู้วิจัยได้เลือกบ้านอีสานแบบถาวรมาออกแบบและดัดแปลงเป็นเรือนเครื่องสับหรือไม้กระดาน ใช้เป็นบ้านต้นแบบมาประยุกต์เป็นบ้านดินอีสาน ซึ่งบ้านอีสานจะปลูกบ้าน หรือเอื้อน ด้วยการฝังเสา ซึ่งเป็นบ้านที่มีความพอเพียงมาแต่อดีต โดยแบ่งพื้นที่ใช้สอยให้เกิดประโยชน์สูงสุด ประกอบด้วยส่วนสำคัญ ดังนี้

เรือนนอนใหญ่ (ภาพที่ 1*^❶) รับทิศตะวันออก-ตะวันตก หรือเรือนสามห้อง โดยห้องนอน แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ห้องส้วม หรือห้องลูกสาวใหญ่ จะกั้นห้องสำหรับบ้านดินประยุกต์นั้น เรือนนอน (ภาพที่ 2*^❶) สามารถออกแบบจัดสรรแบ่งเป็นแต่ส่วน หรืออาจใช้ดินมาสร้างเป็นเตียงดิน ซึ่งเย็นสบาย บ้นได้ด้วยมือ ซึ่งดินมีคุณสมบัติช่วยรักษาอาการ ปวดเข่า หรือปวดขา ช่วยให้นอนหลับสนิท และตกแต่งเป็นตุ๊กเก็บเสื้อผ้า โต๊ะแต่งตัว ซึ่งสามารถบิวดินในแต่ละส่วนได้ตั้งแต่เริ่มก่อสร้างบ้านดิน ห้องพ่อแม่ อาจกั้นเป็นห้องหรือปล่อยโล่ง โดยครอบครัวคนอีสานส่วนใหญ่ ในอดีตห้องนอนพ่อแม่และลูกชายจะจัดที่นอนแบบชั่วคราว (พับเก็บที่นอนทุกวัน) และห้องเปิงหรือห้องพระ ส่วนมากใช้เป็นห้องนอนของลูกชายใหญ่ มักไม่มีการกั้นห้อง นอกจากนี้ยังจัดสรรบริเวณพื้นที่ดังกล่าวเป็นห้องเอนกประสงค์ เช่นห้องรับแขก ห้องประชุม หรือห้องนอนของแขกผู้มาเยือนได้อีกด้วย เกย (ภาพที่ 1*^❷) คือ บริเวณชานโล่งที่มีหลังคาคลุม เป็นพื้นที่ลดระดับลงมาจากเรือนนอนใหญ่ มักใช้เป็นที่รับแขก หรือที่รับประทานอาหาร หรืออาจจะใช้เป็นห้องนั่งเล่น ส่วนบ้านดินประยุกต์นั้น เกย (ภาพที่ 2*^❷) ใช้เป็นห้องรับแขกเช่นกัน โดยอาจตกแต่งเป็นชุดรับแขกด้วยดิน หรือ

ภาพที่ 1 บ้านอีสานแบบถาวร ประกอบด้วย

- ❶ เรือนนอนใหญ่ ❷ เกย ❸ เรือนไฟ และ
❹ ชานแดด

ที่มา : <http://student.nu.ac.th>

ภาพที่ 2 บ้านดินประยุกต์ ประกอบด้วย

- ❶ เรือนนอนใหญ่ ❷ เกย ❸ เรือนไฟ
❹ ชานแดด ❺ ห้องน้ำ

ปล่อยเป็นห้องโถง ปูสาดแบบอีสานที่ผ่านมา เพื่อใช้เป็นห้องอาหารหรือห้องนอนของแขกผู้มาเยือนก็ได้ *เรือนไฟ หรือ ห้องครัว* (ภาพที่ 1*^๓) มีจั่วโปร่งเพื่อระบายควันไฟตามภูมิปัญญาไทย การมีเตาไฟในบ้าน เขม่าควัน จะช่วยให้สัตว์จำพวก มด ปลวก และแมลงต่างๆ จากบ้านดินเก่า ที่พบในจังหวัดอุบลราชธานี เมื่อสร้างบ้านดินเสร็จแล้ว จะมีการรมควันภายในบ้าน เพื่อป้องกันปลวกกัดกินโครงสร้างพื้นไม้ชั้นบนด้วยครีวอีสานอยู่นอกตัวบ้าน เนื่องจากใช้เตาฟืน ควันเข้ามารบควนในตัวบ้านและรบกวนการสนทนาของแขกผู้มาเยี่ยม แต่สำหรับบ้านดินประยุกต์นั้น เรือนไฟ (ภาพที่ 2*^๓) จะอยู่นอกตัวบ้านเช่นกัน สามารถประยุกต์ โดยก่อเป็นปล่องไฟ เพื่อไม่ให้ควันไฟที่เกิดขึ้นไหลเข้าสู่ตัวบ้าน *ชานแดด* (ภาพที่ 1*^๔) เป็นบริเวณนอกชานเชื่อมระหว่างเกยเรือนแฝดกับเรือนไฟ มีบันไดขึ้นด้านหน้าเรือน มี "อ่างแอ่งน้ำ" อยู่ตรงขอบของชานแดด ส่วนบ้านดินประยุกต์ จะปล่อยเป็นชานโถง (ภาพที่ 2*^๔) ไว้รับรองแขกผู้มาเยือน คล้ายกับเกยแต่ใช้รับแขกจำนวนมาก *ส่วนห้องสุขา/ห้องน้ำ* (ภาพที่ 2*^๕) เป็นการประยุกต์เพิ่มเข้ามาตามเหมาะสมเป็นส่วนของที่แยกจากตัวบ้าน ในสมัยก่อนถือว่าห้องนี้เป็นห้องปลดทุกข์ และถือว่าเป็นห้องที่น่ารังเกียจ จึงนิยมสร้างไว้หลังบ้าน กลัวกลิ่นไม่พึงประสงค์เข้ามาในบ้าน แต่สำหรับบ้านดินประยุกต์ ห้องอาบน้ำจะเน้นการเพิ่มช่องระบายอากาศและปูกระเบื้องป้องกันความชื้นทำให้อากาศถ่ายเท และไม่ทำลายตัวบ้านถนอมบ้านดินให้มากขึ้น ผสมผสานกับลักษณะการเป็นธรรมชาติได้ยิ่งขึ้น และหลังคาวัสดุที่ใช้มุงหลังคา ความถี่ของการมุงและความลาดชันของหลังคา เป็นสิ่งสำคัญในการยืดอายุการใช้งานของบ้านดิน เพราะช่วยให้การไหลหรือระบายน้ำเป็นไปได้ดี ลดการถูกน้ำฝนชะผนังได้ รวมทั้งเรื่องการรั่วซึมของหลังคา ซึ่งจะเป็นสาเหตุการก่อให้เกิดปัญหาเรื่องปลวกหรือแมลงต่าง ๆ และส่วนในบริเวณบ้าน นิยมปลูกต้นไม้มงคล เพื่อบริโภคน เช่น ต้นหมาก ต้นพลู ต้นมะพร้าว ผักสวนครัวไว้รอบ ๆ บริเวณบ้าน (อาณัติ ชาญชนะ, 2559 : สัมภาษณ์) เกิดเป็นบ้านดินที่มีรูปแบบบ้านชั้นเดียวและการใช้สอยเป็นที่พักอาศัยตามแนวความคิดของ “โจน จันได” หรือ “โจนบ้านดิน” ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มการสร้างบ้านดินจนเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ซึ่งเคยกล่าวไว้ว่า “อยากมีบ้านก็เริ่มต้นสร้างบ้าน ไม่ใช่เริ่มต้นหาเงินมาสร้างบ้าน

สรุปผล

บ้านดินบนฐานภูมิปัญญาอีสานประยุกต์จากบ้านทรงไทยอีสานเน้นสร้างบ้านด้วยดิน เป็นวัสดุหลัก มีรูปแบบเป็นบ้านชั้นเดียว และการใช้สอยเป็นที่พักอาศัย แบ่งเป็นพื้นที่ใช้สอย ที่ประกอบด้วย เรือนนอน เรือนเกย เรือนไฟ ชานแดด และห้องน้ำ ที่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของเรือนอีสานไว้คือให้ความสำคัญของเรือนแต่ละส่วนตามวิถีชีวิตของคนอีสานที่ขอความเรียบง่ายและรวดเร็ว โดยการลงแขกสร้างบ้านดินชั้นเดียวเหมาะกับครอบครัวขนาดเล็ก

อภิปรายผล

การสร้างและอาศัยในบ้านดินถือเป็นแบบอย่างของการดำรงตนอยู่อย่างพอเพียง และพึ่งตนเองได้ สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากบ้านดินเป็นมากกว่าบ้าน นั่นคือบ้านดินเป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อการฝึกตนเอง ตลอดจนการก่อให้เกิดสิทธิและเสรีภาพทางสังคม โดยเริ่มตั้งแต่การสร้างบ้านและอยู่อาศัยด้วยตนเองและช่วยขัดเกลาลดจิตใจให้ผู้อยู่อาศัยให้รู้จักคำว่า “พอ” คือสร้างบ้านตามกำลังความสามารถของตนและใช้จ่ายอย่างประหยัดเน้นประโยชน์ใช้สอยเป็นสำคัญพึงชำน้อยที่สุด ต้นทุนต่ำสร้างบ้านประหยัดสมฐานะ เพียงหลักหมื่น ง่ายเพียงค่าวัสดุที่หาไม่ได้ในท้องถิ่น เป็นบ้านพอเพียง แข็งแรง ทนทาน สามารถสร้างและซ่อมแซมได้ด้วยตนเอง และพึ่งตนเองได้ จึง เกิดความสุขจากความพอเพียงในการใช้ชีวิต เกิดวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและยั่งยืน ซึ่งถือได้ว่าคนกลุ่มนี้เป็นบุคคลที่ได้ตระหนักถึงอนาคตของผืนแผ่นดิน มองถึงประเพณี วิถีวัฒนธรรมที่จะค่อย ๆ สะสมคุณงามความดีจนเป็นปึกแผ่นของวิถีความเป็นอยู่ที่ดีงาม เกื้อกูล พึ่งพากับธรรมชาติรอบ ๆ ชุมชน ผูกพันและเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ด้วยความมีน้ำใจอันเป็นลักษณะเด่นของไทอีสาน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2548) และบ้านดินอีสานที่ให้ความสำคัญกับระบบนิเวศ เป็นการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เอกลักษณ์ในท้องถิ่นสังคมอีสาน อาศัยการพึ่งพาอาศัยระหว่างคนกับระบบธรรมชาติบนพื้นฐานของระบบวัฒนธรรมอีสาน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งความสอดคล้องกับหลักนิเวศวัฒนธรรม ที่กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐาน

ของระบบนิเวศวัฒนธรรม (อนุกุล ต้นสุพล, 2559) เนื่องจากบ้านดินสร้างจากวัสดุที่ไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ (จตุพร ตั้งศิริสกุล, 2550) และกลายเป็นดินใหม่อีกครั้งหนึ่งตามอายุชัยบ้านดิน นอกจากนี้บ้านดินก่อกำจากก้อนอิฐดินดิบถือถือเป็นสถาปัตยกรรมทางเลือกที่มีมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางมากขึ้น ทั้งในสังคมเมืองและชนบท ซึ่งนับวันจะเพิ่มจำนวนสูงขึ้นเรื่อย ๆ ในสังคมยุคปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

รูปแบบและการใช้สอยบ้านดินประยุกต์ ซึ่งถูกประยุกต์มาจากบ้านทรงไทยอีสานแบบถาวร เป็นรูปแบบบ้านชั้นเดียว และการใช้สอยเป็นบ้านพักอาศัยสำหรับครอบครัวขนาดเล็ก เป็นตัวอย่างของการออกแบบบ้านดินบนฐานภูมิปัญญาอีสานเพื่อใช้เป็นทางเลือกในการตัดสินใจในการสร้างและซ่อมแซมได้ด้วยตนเอง พึงชี้ให้เห็นข้อดีของบ้านดินว่า ง่ายต่อการก่อสร้างด้วยดินไม่มีข้อจำกัดในด้านรูปแบบและการใช้สอย สามารถสนองตอบตามความต้องการและจินตนาการของผู้ใช้สอย เช่นรูปแบบชั้นเดียวชั้นครึ่ง หรือสองชั้น ส่วนการใช้สอย เช่น บ้านพักอาศัย รีสอร์ท หรือโรงแรม ตั้งแต่ระดับรากหญ้าและธุรกิจส่วนตัว ที่ปรากฏให้เห็นกันทั่วไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2554). **ความมั่นคงของมนุษย์ประเทศไทย ปี 2554**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา www.bps.m-society.go.th/uploads/content/download/539681f52ccac.pdf (24 ธันวาคม 2561)
- จักรสิน น้อยไร่ภูมิ. (2556). **บ้านดินในไร่นา สร้างง่าย ราคาถูก เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.creativemove.com/architecture/masoro-village-project-rawanda/> (22 สิงหาคม 2018).
- จตุพร ตั้งศิริสกุล. (2550). **การประยุกต์ใช้วัตถุดิบทางธรรมชาติในการเพิ่มประสิทธิภาพของก้อนอิฐดินดิบเพื่อใช้ในการก่อสร้างบ้านดิน**.

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

โจน จันได, แดเนียล ดี ซีราส และสุรัช สะราคา. (2555). **บ้านดินวิธีง่าย ๆ
ของคนอยากมีบ้าน**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : เกษตรกรรม
ธรรมชาติ.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2548). **แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ข้อเสนอทางทฤษฎี
ในบริบทต่างสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้ง.

ณภัทร ศรีวัฒนประยูร. (2557). **เรื่อนำรู้ของบ้านดินที่สร้างด้วยอิฐดินดิบ.**
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

ธนา อุทัยภัตรากร. (2548). **จากดินสู่บ้าน สร้างบ้านดิน**. พิมพ์ครั้งที่ 4
กรุงเทพฯ : เพื่องฟ้า พรินต์ติ้ง.

นิรนาม. (2560). **บ้านดินทรงกลม**. เข้าถึงเมื่อ 25 ตุลาคม 2561. เข้าถึงได้
จาก<http://www.monolithic.org/floo/floorplans-pc/io-24/photos>.
พลเดช วรฉัตร. (2554). **บ้านดินกับความคิดพอเพียง**. เข้าถึงเมื่อ 25 ตุลาคม 2561.
เข้าถึงได้จาก

<http://www.gotoknow.org/blog/agriculturesopon/44221>.

สิทธิพงษ์ เพิ่มพิทักษ์. (2555). **เทคนิควิธีการสร้างบ้านดิน**. วารสารวิชาการ
ศิลปะ มหาวิทยาลัยนเรศวร พิษณุโลก. 2(2), 93-102.

อนุกุล ต้นสุพล. (2559). **นิเวศวิทยาวัฒนธรรม : ทุนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน**. วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. 12(1). 193-221.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2544). **ภูมิปัญญาอีสาน**. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์
พรินต์ติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

Mgr Online. (2551). **บ้านดิน “ภูโหลว” มรดกจีนมรดกโลก**. เข้าถึงเมื่อ
9 สิงหาคม 2561. เข้าถึงได้จาก
<https://mgronline.com/china/detail/951000008>

Translated Thai References

- Jandai, J., Daniel, D. C. and Surus, S. (2012). **A Simple house for people who want to have a house**. 5th eds. Bangkok : Natural agriculture.
- Mgr Online.(2008). Adobe House “Tu Loow” Chinese heritage World heritage. [Online] Source: <https://mgronline.com/china/detail/951000008> (9 August 2018)
- Ministry of Social Development and Human Security. (2011). human security in Thailand 2011 years. [Online]. Sources: www.bps.m-society.go.th/uploads/content/download/539681f52ccac.pdf (24 December 2018).
- Narsupha, C. (2005). **Economic concept Theoretical proposals in the community context**. 2nd eds. Bangkok : Amarin Printing.
- Na Thalang, E. (2001). **Isan Wisdom**. Bankok: Amarin printing & publishing public company limited.
- Niranam. (2017). **Round-shaped clay house**. [Online].Sources: <http://www.monolithic.org/.../floo.../floorplans-pc/io-24/photos> (25 October 2018)
- Noiraiphum, C. (2013). Adobe House in Rawanda easy to create, cheap environmentally friendly.[Online].Sources: <https://www.creativemove.com/architecture/masoro-village-project-rawanda/> (22 August 2018).
- Pempithak, S. (2012). Techniques for building a clay house. Academic Art journal, Phitsanulok, Naresuan University. 2(2), 93-102.
- Tansupol, A. (2016). **Cultural Ecology : A Key to Sustainable**

Development. Journal of Humanities and Social sciences
Songklanakarin University. 12(1), 193-221.

Thangsirisakul, J. (2007). The use of natural materials for
enhancing the performance of adobe brick in earth construction.
Master's thesis Faculty of Architecture and Planning, Thammasat
University.

Srisawatprayoon, N. (2014). **Interesting stories of clay
houses built with raw clay bricks.** Institute of Research
and Development Rajamangala university of technology
thanyaburi.

Worachat, P. 2011. **Adobe house with sufficient thought.**
[Online].Sources: [http://www.gotoknow.org/
blog/agriculturesopon/44221](http://www.gotoknow.org/blog/agriculturesopon/44221) (25 October 2011)

Uthaiphatrakoon, T. (2005). **From the soil to the house,
building the soil house.** 4th eds. Bangkok : Fueng Fah
Printing.